

«SAĞLIKLI TOPLUM»UN DEĞERİ...

Dr. Ahmet SALTIK

Hacettepe Tıp Fakültesi
Toplum Hekimliği Enstitüsü

Ünlü Kanuni'nin şu iki dizesi hep belleklerde dir :

«Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi;
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi...»

Belleklerde dir ama, kimse bu sözleri sağlığında anımsamaz. Ünlü Kanuni de bu sözleri 1564 Zigetvar Seferi'nde, çadırında hasta iken söylemiştir.

Sağlığın ekonomisi olmaz! Yani birtakım zorunluluklar dışında yeğlemeler, tam sağlıklılık durumunun aleyhine seçenek yapılamaz. Sağlık kavramının özünden kaynaklanıyor bu aykırılık... Zira insanlar ya tam sağlıklıdır, ya da değil! Hiç kimse, — aşamayacağı engeller dışında — tam yerine, şu ya da bu ölçüde sağlıklı olmaya razı edilemez. Zaten DSÖ de (Dünya Sağlık Örgütü) Anayasasında sağlığı şöyle tanımlar : «Sağlık, yalnızca hastalık ya da sakatlığın bulunmayışı değil; bedensel, ruhsal ve sosyal yönden **TAM** bir iyilik halidir.» Bu tanımın öğelerini şöyle açabiliriz :

- Hastalık ve sakatlık olmayacak,
- Bedensel,
- Ruhsal,
- Sosyal yönlerden

«**TAM**» bir iyilik durumu varolacak.

Toplumsal düzenin ereği, mantığı daha mutlu bir yaşamdır yalın bir anlatımla... Çağımızda, toplumların canlı birer organizmaya benzerliği gerçeği artık herkesçe vurgulanmaktadır. Platon (Eflatun)'un «Biyolojik Devlet Kuramı»ndan bu yana, yetkin bir başka anlatımı çağdaş M. Duverger'de buluyoruz: «Toplumlar, tıpkı birer biyolojik organizma gibi kendi hukukunu salgırlarlar.»

Klasik anlamda her canlı organizma, en küçük bir birimindeki işlev — ya da yapı — bozukluğundan rahatsız olur. Toplumların da, kendilerini oluşturan bireylerin sağlıksızlıklarına duyarsız kalamayacağı açıktır. Sağlıklı bir toplumda «sorunsuzluk» vardır. Çünkü DSÖ'ne göre «sağlık» kavramı, yukarıdaki tanımında da sergilendiği gibi, çok geniş kapsamlıdır. Ancak, «tam sağlıklı toplum» - «sorunsuz toplum» kavram ikilisinin, matematiksel anlamda bir limit içeriği vardır; mutlaklık elbette sav konusu değildir. Tek «mutlak», büyük Dehânın ışık hızı'na bırakıp, Einstein'e ihanet etmeyeceğiz..

SOSYAL TIP ANLAYIŞI..

Alman hekimi A. Grotjhan, 1915'te 3 temel ilke üretmiştir (1) :

1/Bir toplumda en çok görülen hastalık en önemli hastalıktır.

2/Hastalıkların oluşumunda biyolojik etkenlerin yanında **sosyal etkenler de** önemli derecede rol oynar. Biyolojik etkenler, aslında sosyal etkenlerin bir sonucu da olabilir. Sosyal koşullar düzeltilerek hastalıklar üzerine olumlu etkiler yapılması olasıdır.

3/Bir kimsenin hastalığı yalnızca kendisini ilgilendirmez; ailesinden başlayarak tüm toplumu ilgilendirir.

Vebe, tarih boyunca pek çok kez neredeyse insan soyunu yok edecek salgınlar yapmış; «kara ölüm» olarak insanlık tarihine kazanmıştır. 1893'te Kafkas cephesinde Türk Ordusu Çarlık Rusyası Ordularına değil, tifüs'e yenilmiştir. Yakın tarihimizdeki çarpıcı örnek SİTMA'dır. 1944/45 yıllarında Türkiye bütçesinin % 35'i yalnız sıtma savaşımı için ayrılmıştır. Yüzbinleri şiş karınları, çıplak ayaklarıyla çorak Anadolu bozkırlarında serilip kalmaktan alakoyabilmek için.. (2).

Örnekler çoğaltılabilir. Ve sonunda Grotjhan çıkıp yukarıda sıraladığımız 3 kocaman ilkesini insanlığa sunmuştur.

Tarihsel birikimlerin ışığında insanlar artık sağlık olayına salt «ekonomizm» açısından bakılamayacağını öğrenmişlerdir. Yaygın bir gözlem olarak sağlık alanındaki kamu harcamalarının yıllık artış hızının ulusal gelirdeki artışın iki katına vardığı saptanmış olmakla birlikte (3); çağdaş yaklaşım sağlık harcamalarının değil bir tüketim, tersine yatırım olduğu doğrultusundadır. Ancak, kapitalist üretim biçimli toplumlarda bu yatırımın amacı, birincil olarak üretimin — kazancın — aksamaması olduğu halde; toplumcu üretim biçiminin egemen olduğu ülkelerde **salt insana verilen değer** açısından irdelenmektedir. Keza DSÖ, sağlığın, herkesin doğuştan kazandığı bir hak olduğunu savlamaktadır. Dolayısıyla toplum sağlığı aslında hiçbir ereğin aracı olmayıp; başlıbaşına kendini gerçekleştirmeye dönük bir olgudur.

.....

Bazı yazarlar, sağlık hizmetlerini bir kamu hizmeti olarak bile görmeme eğilimindedirler. Oysa kamu hizmetinin çağdaş tanımı şudur : «...Tek tek bireysel istek ve taleplere bakılmaksızın, toplum için genel yarar ve gereksinme olduğu yetkili siyasal organlarca sağlanan hizmetler, kamu hizmeti olur. Başka bir deyişle, toplum için genel fayda sağlayacağı varsayılan bir hizmet, ilgili organlarca kamu hizmeti olarak belirlenir.» (4)

Gene «ekonomizm» açısından, sağlık hizmetlerinde maloluş/yarar çözümlerine girişmek pek kolay değildir. Zira bu değerlendirme

için somut ölçütlerimiz yoktur. İnsan yaşamının değeri nasıl ölçülecektir? Kaldı ki, A.B.D.'nde yapılan bir araştırmada, (5) bireyin topuma yaşam boyu maloluşunun 92.270 dolar, üretiminin ise 110.000 dolar olduğu saptanmıştır. (5). Sağlıklı bireylerin — dolayısıyla toplumların — daha verimli, daha uzun süreli üretken, uyumlu, işgünü absenteizm'i minimal karakteristikleri de varolacaktır.

«Bugün ekonomistler insanın en pahalı yatırım olduğunu kabul etmekte ve bir insanın kendisinden beklenen geliri sağlamadan ölmesini sermaye yitiği saymaktadırlar. Bu nedenle sağlık harcamaları bir fabrikanın ya da bir makinenin bakım giderlerine benzetilmektedir. Bilimsel gerçeklere önem veren hükümetler bu nedenle de sağlık hizmetinin gelişmesine önem veriyorlar.» (5)

SONUÇ :

Politik karar oluşturma yetkisiyle donanmış kurum ve kişilere, «sağlıklı toplum» yolunda atılacak her adımın, harcanacak her kuruşun toplumun bugünü ve yarını adına rantabl yatırımlar olacağını bir kez daha iletme isteriz. Ulusların sağlığı, her türlü politik polemik ve yeğlemenin dışında tutulmalıdır. 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Yasa'nın özü uyarınca da herkeşe eşit biçimde — giderek gereksinmesine göre — ve ayağına dek sağlık hizmeti götürülmesine çalışılmalıdır. Bu hak yalnızca yasal, giderek Anayasal olmakla kalmamakta, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde de vurgulandığı üzere, evrensel bir «insanlık hakkı» niteliği kazanmaktadır son çözümlemede...

KAYNAKLAR :

- 1/Sosyal Patoloji, GROTHAN, A., 1915.
- 2/Halk Sağlığı Açısından Türkiye'de Sıtma: BENLİ, Doç. Dr. Doğan, mimograf, Hacettepe Tıp Fak.
- 3/Sağlık Ekonomisi: TOKGÖZ, Doç. Dr. Erdiñç, Makale, Toplum ve Hekim, Mayıs 1978.
- 4/Kamu Maliyesi: ERGINAY, Prof. Dr. Akif, A.Ü. Hukuk Fak. yayınları no: 382, 1976, Ankara.
- 5/Sağlık Yönünden İnsan ve Çevresi: FİŞEK, Prof. Dr. H. Nusret, Mimograf, Hacettepe Tıp Fakültesi.
- 6/Koruyucu Hekimlik ve Halk Sağlığı: VELİCANGİL, Sıtkı, İst. Üniv. Tıp Fak. yayını, Fak. yayın no: 88, 2. baskı, 1973, İstanbul.
- 7/Kamu Ekonomisine Giriş: BULUTOĞLU, Kenan, Temat Yayınları, II. Bası, 1977, İstanbul, s. 250-263.
- 8/Sağlık Ekonomisi: DENER, Işın, Mimograf, Hacettepe Tıp Fak.